

Fitxa 5. Altar de Zeus a Pèrgam

1) Situeu l'obra en el context cronològic, històric i cultural corresponent.

L'altar de Zeus a Pèrgam és d l'època Antiga; període hel·lenístic. La seva cronologia se situa a principi segle II aC, aproximadament a l'any 188 aC.

Alexandre el Gran (+323 aC) va conquerir el més gran imperi de l'antiguitat, des de Macedònia fins al riu Indus, passant pel nord d'Àfrica, tot fundant noves ciutats com Alexandria a Egipte, i expandint la cultura grega. El vast imperi d'Alexandre el Gran va quedar dividit a la seva mort en diversos regnes, com ara el regne de Pèrgam a l'Àsia Menor (283 aC) governat per la dinastia dels atàlides. El nou regne es trobava amenaçat pels gàlates o bàrbars de les estepes asiàtiques, derrotats a les batalles del Pont i Bitínia.

La societat era esclavista, amb una minoria d'homes lliures i amb una majoria d'esclaus que no tenien cap mena de dret. Entre mig, trobem als metecs que eren artesans i mercaders, i també altres homes lliures estrangers.

L'economia estava basada en l'agricultura i la ramaderia, i en el comerç que en el nou context hel·lenístic té una gran expansió i es creen noves rutes que anaven des de la mar Mediterrània fins a la Xina.

Roman el concepte de cultura antropocèntrica (l'home i el pensament racional com a mesura de totes les coses), però s'imposa l'escala monumental, i es tendeix a la grandiositat. Destaquen tres focus culturals:

1. Alexandria amb la biblioteca més gran de l'antiguitat.
2. Pèrgam com a centre de les arts i de les ciències.
3. L'illa de Rodos amb una de les "set meravelles de l'antiguitat".

2) Digueu a quin estil pertany l'obra i enumereu cinc característiques formals o conceptuals d'aquest estil.

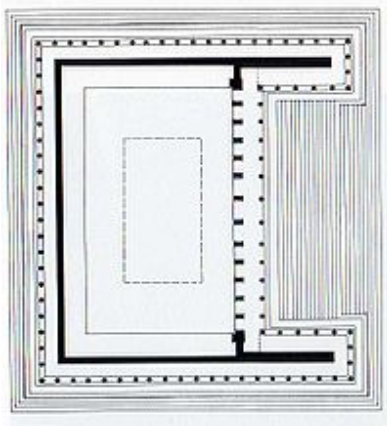
L'estil és clàssic hel·lenístic, que va des de final del segle IV aC fins a la conquesta romana.

L'escola de Pèrgam i l'ordre era jònic.

Característiques de l'estil:

1. Arquitectura arquitravada, de línies rectes que donen estabilitat.
2. La grandiositat i la monumentalitat.
3. L'escola de Pèrgam es caracteritza pel patetisme, és a dir, que s'hi reflecteixen els sentiments més profunds.
4. L'altar de Pèrgam està construït per ser vist des de fora, ja que els grecs donaven molta importància a la vida a l'aire lliure.
5. Es caracteritza per la unió de l'arquitectura amb l'escultura.

3) Descriu el tipus de planta, les parts dels espais interior i exterior, els elements de suport (pilars i columnes i l'ordre al que pertanyen) i els suportats (voltes, cúpules, cimboris...). Materials.

L'altar de Zeus a Pèrgam és un monument religiós aixecat sobre una terrassa de l'Acròpolis de Pèrgam, al sud del temple d'Atena, que es troba a un nivell inferior; a l'est hi ha un propileu, o gran escalinata; el primer que es veia en apropar-s'hi, era la part posterior de l'altar. La ciutat de Pèrgam (avui Bergama, a Turquia) formava tot un conjunt monumental distribuït en les diferents terrasses del turó. Dalt de tot, l'altar de Pèrgam tenia una grandiosa planta quadrangular, avui només es conserva en peu la part del davant en el *Pergamonmuseum* de Berlín (Alemanya), que mesura 36 x 34 m. A l'interior estava l'altar dels sacrificis, que formava un pati interior.

- Els elements de suport:

Erigit en marbre, l'altar de Pèrgam segueix un esquema poc habitual: en comptes d'un fris baix amb columnata, ens trobem un enorme pòdium de 7 metres d'alt (desproporcionat), amb un fabulós fris de altíssim relleu i una majestuosa escala. A dalt del tot, domina la columnata jònica d'escassa alçada i en forma de "U" abraçant l'escalinata; complementada pels murs de càrrega. Les columnes jòniques presenten base (tor i sòcol), fust decorat amb estries i acanaladures, i típic capitell decorat amb volutes.

- Elements suportats:

L'entaulament clàssic que consta d'arquitrau, fris i cornisa amb una coberta plana. L'arquitrau i el fris són pràcticament llisos, sense desenvolupar, mentre que la cornisa està decorada amb formes geomètriques, i suporta les figures dels acroteris.

- L'espai exterior:

Destaca la magnífica façana plantejada a partir d'una gran escalinata amb dos braços que l'acullen, de magnífic efecte visual (tota una novetat, tota una solució tipològica que encara avui té importància). En aquests braços sobresurt el fris, un alt relleu de grans mesures que té 100 metres de longitud i 2,2 d'alçada.

Dins del fris es desenvolupa la gran escena de la lluita del principi del temps: els déus, representants de l'ordre, contra els gegants, forces del desordre i el caos (la Gigantomàquia). L'execució és pròpia de l'escola de Pèrgam, destaca pel dinamisme i la força compositiva. Les figures s'entrellacen formant escenes, sembla que vulguin escapar del fons. Ressalta la rica expressivitat, les figures que es retorcen de forma dramàtica i violenta (patetisme), les musculatures en tensió, les vestidures en moviment, les expressions facials torturades, especialment en els vençuts. En aquesta barreja d'elements, moltes de les figures estan identificades pel seu nom en el marc. Les cares interiors de l'altar eren ornades amb un fris de dimensions menors que relata la vida de Tèlef, el fundador mitològic de la nissaga atàlica. Al sostre de la columnata també hi havia diverses figures: tritons, grius, lleons i cavalls.

- L'espai interior:

La immensa escalinata donava accés al pati tancat de l'interior. L'altar de sacrificis hauria estat situat a l'interior d'aquest pati. L'accés, les ales i l'escalinata és tot el que ens resta del gran edifici. Només queda in situ, a Pèrgam, la base de l'altar per donar-nos testimoni de la seva existència.

4) Comenteu el significat i funció de l'obra.

L'altar de Pèrgam és de caràcter religiós, és una ofrena monumental en honor a un déu, en aquest cas a Zeus.

Ens centrem en els relleus per trobar-ne el significat. La principal iconografia representada com s'ha dit és la gigantomàquia (la lluita dels déus olímpics contra els gegants). Fet a l'alt relleu, d'una grandària superior a la natural, hi van treballar més de quaranta escultors de l'escola de Pèrgam, alguns dels quals van deixar la seva signatura en el sòcol del fris. Els personatges semblen presa del furor, atacats d'histèria col. lectiva. Tot és moviment exacerbant, brusca; hi ha un marcat contrast entre les cares en tensió dels gegants i les fesomies de trets serens dels déus. Els vestits són representats com si fossin sacsejats per vents huracanats. Les teles formen dibuixos que ignoren l'estructura dels cossos que cobreixen, i se n'independitzen. Els déus estan distribuïts per tot el relleu segons el seus atributs o llocs d'acció.

Cal remarcar un episodi que representa la lluita d'Atena contra el gegant Alcioneu, a qui aixeca pels cabells, perquè sap que perdrà tota la força quan els seus peus deixin de tocar el terra, mentre que la seva mare Gea (la Terra) demana pietat, tot sortint de la part inferior (l'infern) i allargant el braç. Alcioneu lluita amb les seves ales però Atena el té ben agafat. Aquest és un gest inútil perquè Nike alada (la Victòria) s'està apropant per a coronar a Atena com a la guanyadora de la lluita.

El **significat** té a veure amb la realitat, amb la història del regne de Pèrgam; el rei de Pèrgam tenia el seu model en Zeus, mentre que Atena es convertia en la seva protectora i li concedia la victòria. El fris volia donar a entendre que igual que els déus havien derrotat els gegants, els atàlides (reis de Pèrgam) triomfarien sobre els bàrbars gàlates invasors. Tots dos grups vencedors aconseguïen que la pau i la civilització triomfessin contra la barbàrie, i la ignorància. D'altra banda, la semblança amb la iconografia del frontó occidental del Partenó, serviria per identificar com els sobirans de Pèrgam tenien la pretensió de proclamar-se hereus culturals de l'Atenes clàssica.

Hi ha un gran fris interior, més petit, que rodejava l'altar on es relatava la vida de l'heroi Tèlef, fundador de la nissaga de la dinastia dels atàlides. D'aquest fris, destaca el realisme, deixant de banda la grandiositat. El patetisme és un precedent important dels relleus de la columna del Trajà.

El rei de Pèrgam Èumenes II va fer aixecar el monument per commemorar les seves victòries de Pont i Bitínia. Per tant, la seva **funció** concreta és commemorativa. L'altar es

feia servir per al culte i servia de recordatori i d'agraïment a Zeus, déu principal i pare de la resta de les divinitats.

5) Definicions.

- a) Altar: en el món clàssic és un monument aixecat en una elevació com a ofrena a un o més déus.
- b) Gigantomàquia: representació del principi del temps, de la lluita dels déus (de l'ordre) contra els gegants (les forces del desordre i el caos).
- c) Patetisme: es tracta de reflectir els sentiments més profunds, i violents.